

3. Мудрик А. В. Социализация человека: учеб. пособие. М.: Академия, 2006. 304 с.
4. Тарасенко Н. В. Копінг як психологічний ресурс девітимізації молоді. *Проблеми сучасної психології*. 2014. Вип. 25. С. 483–493. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pspl_2014_25_40.pdf (дата звернення: 11.10.2016).
5. Одинцова М. А. Психологические особенности виктимной личности. *Вопросы психологии*. 2012. № 3. С. 59–67.
6. Одинцова М. А. Специфика проявления рентной установки в поведении человека. *Ярославский педагогический вестник*. 2010. № 2. С. 192–196.

Надійшла до редколегії 22.11.2016

ШИЛИНА А. А., ИВАНОВ Н. С. ГЕНДЕРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ СТАТУСНО-РОЛЕВОЙ И ПОВЕДЕНЧЕСКОЙ ВИКТИМНОСТИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Проанализована проблема виктимности в современной психологии. Определено, что виктимологическое направление профилактики поведения несовершеннолетних имеет важное значение. Изучены особенности статусно-ролевой и поведенческой виктимности девушек и юношей.

Ключевые слова: виктимность, несовершеннолетние, поведенческая виктимность, профилактика, статусно-ролевая виктимность.

SHYLINA A. A., IVANOV M. S. GENDER FEATURES OF STATUS AND ROLE, BEHAVIORAL VICTIMIZATION OF MINORS

The authors analyze the problem of victimization in modern psychology. It has been indicated that different authors consider victim behavior as a violation of social and psychological adaptation, as the deficit deformation or deviation of individual's development, deviation from safety standards. There is a variety of individual and psychological components of personality, which lead to the victimization of deformation.

The authors of the paper have revealed the peculiarities of status and role, behavioral victimization of girls and boys. It was found out that women are more prone to rash actions, instability in behavior, easy to emotions, especially negative, vividly express them, more impatient and quick-tempered than men. Also, girls are more likely than boys to idealize people, justify negative behavior of others. They more have such features as infantilism, ostentation, fear of responsibility, externality, they tend to manipulate people around them. Acutely experiencing injustice of the world, considering themselves aggrieved and unhappy, such teenagers tend to attract attention and find support, they are convinced that they themselves are not able to cope with difficulties.

Keywords: victimization, minors, behavioral victimization, prevention, status and role victimization.

УДК 159.947:330.341.1

А. А. ШИЛИНА,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри соціології та психології факультету № 6 (права та масових комунікацій)

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7377-0776>;

А. О. НИЗОВЕЦЬ,

студентка Харківського національного університету внутрішніх справ

ГОТОВНІСТЬ ДО ЗМІН ЯК ЧИННИК ІННОВАЦІЙНОСТІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Досліджено специфіку особистісної готовності до змін у студентів-психологів з різним рівнем інноваційності. Виявлено статистичні закономірності, що вказують на психологічні особливості в прояві досліджуваних властивостей, а саме: присутність у випробовуваних компонентів готовності до змін знаходить своє відображення в загальній особистісній готовності до змін та інноваційності.

Ключові слова: інноваційність, особистість, особистісна готовність до змін.

Shylina, A.A. and Nizovets, A.O. (2016), "Willingness to change as a factor of innovation of students-psychologists" ["Gotovnist do zmin yak chynnyk innovatsiinosti studentiv-psyholohiv"], *Pravo i Bezpeka*, No. 4, pp. 173–177.

Актуальність дослідження. У сучасному світі відбуваються зміни, які є не тільки проявами еволюційних процесів і науково-технічного прогресу, а й у багатьох випадках кардинально

змінюють життя людини. При цьому серйозно змінюються як його кількісні, так і якісні параметри. Прискорюється ритм життя, підвищується нервова та психічна напруга, з'являються нові форми активності й життєдіяльності.

Професійна та особистісна культура студентів у сфері інноваційної діяльності дозволяє ефективно виконувати професійні та соціальні функції, бути конкурентоспроможними на ринку праці, успішно здійснювати диверсифікацію своєї трудової діяльності та соціальну мобільність, самостійно вибудовувати професійну кар'єру в обраній сфері діяльності, отримувати нові знання, розвивати особистісні здібності, ініціативу й наполегливість у досягненні суспільно значущих цілей протягом усього життя.

Інноваційна діяльність є складним багатоетапним процесом, що характеризує перетворення знань, інтелектуальних продуктів в інновації у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Ефективність інноваційної діяльності лежить у сфері підприємницького управління, ґрунтованого на мотиваційно-ціннісній, діяльнісній та інтелектуальній формах активності особистості. Отже, інноваційний потенціал можна розглядати як оптимальне поєднання особистісних форм активності, необхідних для практичної реалізації інноваційної діяльності.

Інновація – це діяльність із прийняття й реалізації ризикованих рішень в умовах високої невизначеності, що орієнтована на швидке досягнення цілей, конкурентний вииграш, значне підвищення рентабельності або іншу форму вигоди [1].

Як зазначає М. В. Кларін, особистісне оцінювання та інтерпретація в більшій мірі, ніж інтелектуальне прийняття і дидактичне опрацювання, впливають на освоєння нововведення [2, с. 49].

Стан наукової розробленості тематики дослідження. Проблема інноваційності в різних теоретичних аспектах займалися і займаються Г. М. Андрєєва, В. І. Антошок, А. Л. Журавльов, Н. А. Ільїна, В. В. Крамник, М. В. Кроз, Н. І. Лапін, О. С. Советова, Б. Д. Паригін, А. І. Пригожин, І. С. Перлак, В. П. Поздняков, Б. В. Сазонов, А. Л. Свенціцький, В. С. Толстой, В. А. Хащенко, І. П. Шихирєв, С. Р. Яголковський та ін.

Слід зазначити, що психологічна проблематика інновацій частково знаходить своє відображення в інших галузях знань, які вивчають нововведення і зміни, – культурології, соціології, інноватиці, педагогіці. Незважаючи на те, що психологічні проблеми інновацій у цих дисциплінах отримали певне вивчення та значення, досить високою залишається актуальність

для сучасної практики досліджень у галузі психології інновацій як самостійного напрямку.

Для оптимізації різних етапів і процедур інноваційного процесу, а також підвищення ефективності діяльності суб'єкта, організації або системи в умовах здійснення цього процесу необхідне дослідження закономірностей функціонування особистості в інноваційному середовищі.

Основні характеристики особистості, підприємства, системи, а також суспільства в цілому, що пов'язані з процесами вироблення нових ідей, їх упровадженням і поширенням, багато в чому детермінуються загальною атмосферою, характерною для умов їх функціонування. Так, у тоталітарному суспільстві, де можливість, а в деяких випадках і необхідність постійних змін не включені органічно в загальний лад його існування, широкомасштабні інноваційні проекти практично не можливі. Система взаємовідносин, цінностей і соціально-політична структура такого суспільства не сприяє появі, впровадженню та поширенню нових ідей і технологій.

У вільному суспільстві, де не існує жорстких рамок, що обмежують творчість і підприємницьку ініціативу, ці форми активності людини сприяють прискоренню науково-технічного та соціального розвитку. В цьому випадку система організації такого суспільства стимулює продуктивну діяльність його членів. Тому у вільному суспільстві цикл, що включає в себе етапи народження нових ідей, їх оцінку, доопрацювання, впровадження та поширення, функціонує на повну силу й забезпечує прогрес у найрізноманітніших сферах людського життя та діяльності [3, с. 62].

Інновації сповнені динаміки, вони концентрують у собі не тільки змістовний потенціал, характерний для будь-якої нової та оригінальної ідеї та цікавого вирішення наукових, технологічних, соціально-політичних чи інших завдань, але й на етапі свого впровадження настільки тісно пов'язані з реальним життям людини, з усіма її достоїнствами й недоліками, успіхами та невдачами, що є її повноцінним відображенням.

Поява нововведення в тій чи іншій сфері може приводити до «інноваційних стрибків», які характеризуються лавиноподібними змінами в різних сферах, що відбуваються слідом за появою базових інновацій. Ці стрибки подібні до бурхливих періодів зростання та розвитку, коли людство переживає докорінну трансформацію не тільки принципів життя й діяльності в тій чи іншій сфері, але і серйозні зміни в уявленнях людини про співвідношення можливого й неможливого [4, с. 11].

Таким чином, інновації можуть змінювати як умови життєдіяльності людини, так і уявлення

людини про реальність і свої можливості. Незважаючи на те, що в дослідженнях інновацій активно вивчаються їх процесуальні та результативні сторони, одним з основних пунктів наукового інтересу в цій сфері залишаються ті характеристики суб'єкта інноваційної діяльності, які безпосередньо пов'язані з його здатністю сприймати, оцінювати й здійснювати впровадження нових ідей і технологій. Ці характеристики описуються поняттям «інноваційність», до точного визначення якого існують численні підходи [5, с. 34].

Сьогодні відомо, що успішність інноваційної поведінки значною мірою обумовлена високим рівнем інноваційної активності суб'єкта інноваційної діяльності, а також детермінована особистісними характеристиками, пов'язаними з його компетентністю у взаємодії з новими ідеями та технологіями. Ця компетентність має дві основні сторони. Одна з них пов'язана зі здатністю продукувати нові ідеї (креативністю), а друга – зі здатністю їх приймати, доопрацьовувати, поширювати й упроваджувати (інноваційністю) [6, с. 147].

У сучасних дослідженнях із психології інноваторами пропонується називати людей, які не тільки володіють професіоналізмом та ерудицією, а й здатні реалізувати свої можливості на практиці, «вийти за межі» існуючих рамок та інструкцій, бути суб'єктами інноваційної діяльності, демонструвати високий рівень інноваційної активності. Незважаючи на постійно зростаючий інтерес з боку науки до проблеми виявлення характеристик особистості

інноватора, досліджень із психології інноваційної діяльності не так багато. Велика роль у психології інновацій приділяється вивченню особистості учасників інноваційного процесу та впливу особистісних властивостей на інноваційну диспозицію, або інноваційну готовність.

Актуальність зазначеної проблеми та недостатній рівень її розробленості зумовили вибір теми нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. У нашому дослідженні брали участь студенти-психологи Харківського національного університету внутрішніх справ у кількості 45 осіб, вік досліджуваних – від 18 до 21 року. Всі досліджувані були нами поділені на дві групи за допомогою методики «Особистісна готовність до змін» (скорочений варіант Р. Хезер в адаптації Н. А. Бажанової і Г. Л. Барднер) шляхом загального підрахунку кількості балів. Першу групу склали досліджувані, які були нами віднесені до групи з високим рівнем інноваційності, кількість першої групи склала 18 осіб. Другу групу досліджуваних склали студенти, які були нами віднесені до групи досліджуваних з низьким рівнем інноваційності, їх кількість склала 27 осіб.

Результати дослідження за методикою «Оцінка рівня готовності до інновацій» подані в таблиці 1. Виходячи з результатів дослідження компонентів готовності до інновацій осіб з різним рівнем інноваційності, що наведені в таблиці, можна відзначити, що практично за всіма компонентами були виявлені достовірно більші показники у групі досліджуваних студентів з високим рівнем інноваційності.

Таблиця 1

Компоненти готовності до інновацій осіб з різним рівнем інноваційності ($\bar{X} \pm \sigma$)

Компоненти	1 група з високим рівнем	2 група з низьким рівнем	t	p
Мотиваційний	29,4±3,3	27,0±3,3	2,1	0,05
Когнітивний	24,8±5,5	24,4±6,2	0,2	-
Процесуальний	25,9±3,7	22,9±5,6	2,1	0,05
Особистісний	28,1±3,4	24,8±4,8	2,1	0,05
Креативний	28,6±4,8	23,5±5,0	3,1	0,01

За мотиваційним компонентом готовності до інновацій було виявлено вірогідно більші показники у групі з високим рівнем інноваційності, ніж у групі з низьким рівнем, відповідно 29,4±3,3 і 27,0±3,3 при $p \leq 0,05$. Це свідчить, що першій групі досліджуваних студентів більшою мірою властиве бажання оволодіти новими способами й методами професійної діяльності. Вони переконані в необхідності інновацій (нововведень), прагнуть до співпраці з колегами і при цьому бути першими у своїй справі, зацікавлені в досягненні результату.

За когнітивним компонентом інноваційності не було виявлено вірогідних відмінностей між досліджуваними групами студентів, тобто вони в однаковій мірі усвідомлюють необхідність інноваційної діяльності, знають основи професійної діяльності та результати своєї діяльності.

Процесуальний компонент інноваційної діяльності достовірно більший у групі досліджуваних студентів з високим рівнем інноваційності, ніж у студентів з низьким рівнем, відповідно 25,9±3,7 і 22,9±5,6 при $p \leq 0,05$. Отже, випробувані з високим рівнем інноваційності достовірно більше

властиво виконувати дії точно, без утруднень, з високим рівнем самоаналізу й самоконтролю. Їм притаманно систематичне використання нових форм і методів роботи, висока стресостійкість.

Особистісний компонент готовності до інновацій вірогідно більше виражений у групі досліджуваних студентів з високим рівнем інноваційності: $28,1 \pm 3,4$ (студенти з низьким рівнем – $24,8 \pm 4,8$) при $p \leq 0,05$. Досліджуваним першої групи, на відміну від досліджуваних другої групи з низьким рівнем інноваційності, притаманні прагнення до саморозвитку, достатньо високий рівень професіоналізму, здатність до самоаналізу інноваційної діяльності, подолання перешкод на своєму шляху.

Достовірно більший показник за креативним компонентом готовності до інновацій виявлений у групі досліджуваних студентів з високим

рівнем інноваційності: $28,6 \pm 4,8$ проти $23,5 \pm 5,0$ у студентів з низьким рівнем при $p \leq 0,01$. Креативність – одна з головних складових, що характеризує готовність до інноваційної діяльності людини. А відповідно особи з високим рівнем інноваційності відрізняються від студентів з низьким рівнем інновацій творчою здатністю генерувати та продукувати нові уявлення й ідеї, здібністю шукати нові шляхи вирішення проблем, нестандартним стилем мислення та реалізацією власних творчих ідей. У цих досліджуваних спостерігається варіативний характер діяльності, творчість у професійній діяльності.

У таблиці 2 наведено результати дослідження особистісної готовності до змін осіб з різним рівнем інноваційності, що проводилося за допомогою методики «Особистісна готовність до змін».

Таблиця 2

Показники особистісної готовності до змін осіб з різним рівнем інноваційності ($X \pm \sigma$)

Показники	1 група з високим рівнем	2 група з низьким рівнем	t	p
Пристрасність	$22,3 \pm 3,4$	$17,8 \pm 3,9$	3,8	0,01
Винахідливість	$21,6 \pm 4,3$	$18,5 \pm 3,8$	2,1	0,05
Оптимізм	$19,5 \pm 3,9$	$13,9 \pm 2,9$	5,1	0,01
Сміливість, підприємливість	$14,3 \pm 3,4$	$12,8 \pm 2,6$	1,5	-
Адаптивність	$15,0 \pm 3,4$	$14,0 \pm 2,8$	1	-
Впевненість	$21,7 \pm 3,4$	$18,5 \pm 2,9$	3,1	0,01
Толерантність до двозначності	$13,8 \pm 2,7$	$12,4 \pm 3,3$	1,4	-

Виходячи з результатів дослідження особистісної готовності до змін осіб з різним рівнем інноваційності, можна відзначити, що показник пристрасності вірогідно більший у групі досліджуваних з високим рівнем інноваційності, ніж у студентів з низьким рівнем: відповідно $22,3 \pm 3,4$ і $17,8 \pm 3,9$ при $p \leq 0,01$. Досліджувані першої групи характеризуються більшою енергійністю, невтомністю, підвищеним життєвим тонусом.

За показником винахідливості вірогідно більші відмінності було виявлено у групі досліджуваних студентів з високим рівнем інноваційності: $21,6 \pm 4,3$ (у студентів з низьким рівнем – $18,5 \pm 3,8$) при $p \leq 0,05$. Тобто досліджуваним першої групи притаманна більшою мірою схильність знаходити виходи зі складних ситуацій, звертатися до нових джерел для вирішення проблем.

Такий показник особистісної готовності до змін, оптимізм, достовірно більше виражений у групі досліджуваних студентів з високим рівнем інноваційності, ніж у досліджуваних з низьким рівнем інноваційності: $19,5 \pm 3,9$ проти

$13,9 \pm 2,9$ у студентів з низьким рівнем при $p \leq 0,01$. Це свідчить, що досліджуваним першої групи у своїй більшості притаманно надіятися, вірити в успіх у своїх справах. Вони не схильні орієнтуватися на найгірший розвиток подій, а прагнуть фіксуватися не так на проблемах, як на можливостях їх вирішення.

За показником впевненості також було виявлено вірогідно більші відмінності у групі досліджуваних студентів з високим рівнем інноваційності, ніж з низьким: відповідно $21,7 \pm 3,4$ та $18,5 \pm 2,9$ при $p \leq 0,01$. Впевненість досліджуваних першої групи основана на вірі в себе, у свої достоїнства та свої сили, в те, що все можливо, варто тільки захотіти.

За такими показниками особистісної готовності до змін, як сміливість, підприємливість, адаптивність і толерантність до двозначності, між групами досліджуваних не було виявлено вірогідних відмінностей. Це свідчить, що обом групам в однаковій мірі притаманна тяга до нового, невідомого, відмова від випробуваного та надійного, вони вміють змінювати свої плани й рішення, перебудовуватися в нових ситуаціях,

не наполягають на своєму, якщо цього вимагає ситуація. Їм властиво спокійно ставитися до відсутності чітких відповідей, самовладання в ситуаціях, коли не зрозуміла суть того, що відбувається, або не відомий результат справи, коли не визначені цілі й очікування, коли розпочата справа залишається незавершеною.

Отже, наше дослідження дає можливість зробити такі **висновки**: 1) готовності до інновацій у досліджуваних з високим рівнем інноваційності за всіма компонентами готовності

до інновацій (мотиваційним, процесуальним, особистісним та креативним), окрім когнітивного, відзначаються вірогідно більші показники, ніж у досліджуваних з низьким рівнем інноваційності; 2) за показниками особистісної готовності до змін було виявлено вірогідно більші показники у групі досліджуваних з високим рівнем інноваційності за такими показниками, як упевненість, винахідливість, оптимізм та пристрасність.

Список бібліографічних посилань

1. Долгова В. Инновационные технологии профессиональной деятельности психолога // Global International Scientific Analytical Project: сайт. URL: <http://gisap.eu/node/75770> (дата звернення: 10.11.2016).
2. Кларин М. В. Инновационные модели обучения в зарубежных педагогических поисках. М.: Арена Москва, 1994. 224 с.
3. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии. (Анализ зарубежного опыта). Рига: НПЦ «Эксперимент», 1995. 176 с.
4. Яголковский С. Р. Психология инноваций: подходы, модели, процесс: науч. монография. М., 2010. 263 с. URL: <https://www.hse.ru/data/2010/05/13/1217328104/Яголковский%20С.Р..pdf> (дата звернення: 10.11.2016).
5. Яголковский С. Р. Психология креативности и инноваций: учеб. пособие/Гос. ун-т Высш. шк. экономики. М.: Изд. дом ГУ ВШЭ, 2007. 157 с.
6. Ключко В. Е., Галажинский Э. В. Инновационный потенциал личности: системно-антропологический контекст. *Вестник Томского государственного университета. Серия: Психология и педагогика*. 2009. № 325. С. 146–151.

Надійшла до редколегії 29.11.2016

ШИЛИНА А. А., НИЗОВЕЦ А. О. ГОТОВНОСТЬ К ИЗМЕНЕНИЯМ КАК ФАКТОР ИННОВАЦИОННОСТИ СТУДЕНТОВ-ПСИХОЛОГОВ

Исследована специфика личностной готовности к изменениям у студентов-психологов с разной выраженностью инновационности. Выявленные статистические закономерности указывают на психологические особенности в проявлении изучаемых свойств, а именно: наличие у испытуемых компонентов готовности к изменениям находят своё отражение в общей личностной готовности к изменениям и инновационности.

Ключевые слова: инновационность, личность, личностная готовность к изменениям.

SHYLINA A. A., NIZOVETS A. O. WILLINGNESS TO CHANGE AS A FACTOR OF INNOVATION OF STUDENTS-PSYCHOLOGISTS

The authors of the article present the results of theoretical and empirical analysis aimed at studying phenomena of willingness to change and to innovation.

Under the innovative behavior, the authors mean proactive type of individual or collective behavior that is associated with the systematic development by social actors of new ways of activities in various areas of public life or the creation of new objects of material and spiritual culture. Being a tool for the implementation of social innovation and relating to the active types of behavior, innovative behavior is the main way of individual, collective, community's development. It is now known that the success of the innovative behavior is largely due to the high level of innovation activity of the subject of innovative activities, and is determined by personal characteristics associated with the expertise in interaction with new ideas and technologies. The innovative potential of an individual is presented as a general characteristic, which allows a person to overcome the difficulties of life, to develop, which brings him to the personal potential.

The authors of the paper have studied the specifics of personal willingness for change among students-psychologists with different level of innovation. It was found out that the survivors with a high level of innovation in all components of willingness for innovation (motivational, procedural, personal and creative), except cognitive, had significantly greater rates than survivors with low level of innovation. According to indicators of personal willingness for change the authors found out significantly greater indicators in the group of survivors with a high level of innovation in such indicators as confidence, resourcefulness, optimism and passion.

Keywords: innovation, personality, personal willingness to change.